

Schriftlicht

‘... en deze drie zijn één’

A.C. Breen

Want Drie zijn er, Die getuigen in den hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één. En drie zijn er, die getuigen op de aarde, de Geest, en het water, en het bloed; en deze drie zijn tot één.

(1 Johannes 5:7-8, Statenvertaling 1637)

Want drie zijn er, die getuigen [in de hemel: de Vader, het Woord, en de Heilige Geest; en deze drie zijn één. En drie zijn er, die getuigen op de aarde]: de Geest en het water en het bloed, en de drie zijn tot één.

(NBG-vertaling 1951)

Er zijn dus drie getuigen: de Geest, het water en het bloed, en het getuigenis van deze drie is eensluidend.

(Nieuwe Bijbelvertaling 2004)

Ooit geprobeerd Jehova's Getuigen te overtuigen? Dan zult u vast wel eens gestuit zijn op de bovenstaande woorden uit de eerste brief van Johannes. Als u hen, zoals ik eens, met verve op de goddelijke Drie-eenheid hebt gewezen met de woorden van 1 Johannes 5:7-8, dan zullen ze ook u zonder enige twijfel hun bijbel hebben laten zien. Nee, daar staat niet dat de Vader, het Woord en de Heilige Geest één zijn. Maar dat komt natuurlijk omdat ze de Godheid van Christus loochenen. Ook al stonden de bewuste woorden in mijn bijbeltje tussen haken, in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 9, en de Heidelbergse Catechismus, Zondag 8, werd er onbekommerd naar verwezen. Maar daar hadden zij geen boodschap aan.

Het werd allemaal wat anders toen de Generale Synode van Arnhem (1981) op advies van prof. J. Kamphuis besloot de kerken voor te leggen of het wel juist is 1 Johannes 5:7-8 onder het bewijsmateriaal in NGB, art. 9, te handhaven. In augustus van hetzelfde jaar (nu 25 jaar geleden) zette de toenmalige lector drs. J.A. Meijer in twee *Reformatie*-artikelen uiteen dat de zinsnede over de drie hemelse getuigen uit 1 Johannes 5:7-8 in geen enkel betrouwbaar Grieks handschrift voorkomt (1 en 15 augustus 1981). Maar waarom werden de woorden dan indertijd in de NGB opgenomen als bewijsplaats voor de Drie-eenheid?

In dit Schriftlicht houden we ons bezig met wat er staat in 1 Johannes 5, en waarom de NGB, art. 9, verwees naar de verzen 7 en 8. Tegelijk maak ik van de gelegenheid gebruik een paar opmerkingen te maken over hoe we de Bijbel bestuderen. Tenslotte is er weer een nieuw verenigingsseizoen gestart waarin we ons gezamenlijk gaan buigen *over* Gods Woord om te leren hoe te buigen *voor* Gods Woord.

1 Johannes 5

De Bijbel is *Gods boek in Christus*. Dan willen we 1 Johannes 5 als onderdeel van dat boek onderzoeken zoals het ons spreekt van Christus en zoals God ons aanspreekt als Vader, Zoon en Heilige Geest. We kijken dan aandachtig naar de tekst zelf en de context waarin de tekst staat. Verder, de Bijbel is Gods boek van de verbondsgeschiedenis. Dat betekent dat we de Bijbel niet losmaken van zijn tijd. De Bijbel beschrijft geschiedenis. Dus gaan we Schrift met

Schrift vergelijken om de historische lijn te begrijpen. Elk bijbelgedeelte is een raam op het geheel van de Schrift. En omdat de Bijbel Gods boek is van de *verbondsgeschiedenis*, gaan we de Bijbel niet opsluiten in zijn tijd, maar proberen we te verstaan wat het schriftgedeelte ons te zeggen heeft, hier en nu.

Tekst en context

In het vervolg gaat het me vooral om de drie getuigen. We lezen in 5:6 dat Jezus Christus gekomen is door water en bloed: ‘niet door het water alleen, maar door het water en het bloed.’ En de Geest getuigt ervan. Omdat de Geest de waarheid is, weten we zeker dat Jezus gekomen is door water *en* bloed. In feite zijn er drie getuigen. Naast de Geest leggen ook het water en het bloed een getuigenis af, ‘en het getuigenis van deze drie is eensluidend’ (vs. 8). Het is echt waar: op het getuigenis van twee of drie getuigen is de zaak rechtsgeldig (Deut. 19:15). En wat is dat getuigenis? Vers 11: ‘Dit getuigenis luidt: God heeft ons eeuwig leven geschonken en dat leven is in zijn Zoon.’ Dat de Geest dit getuigt, kunnen we goed begrijpen, maar hoe kunnen water en bloed getuigen dat er eeuwig leven is in de Zoon?

We moeten erop letten dat er geen sprake is van zomaar water en bloed, maar dat het gaat om Jezus die gekomen is door water en bloed. Dus water en bloed in relatie tot Christus. Sommigen denken bij het water aan de doop en bij het bloed aan het avondmaal. Dat betekent dan dat Jezus gekomen is *met* water (doop) en bloed (avondmaal). Deze uitleg verklaart niet waarom Johannes zo sterk benadrukt dat Jezus niet alleen door water, maar ook door bloed gekomen is. Verder is dan water letterlijk, maar bloed symbolisch. Ook is er geen reden om het Griekse woordje *dia* (door) hier door ‘met’ te vertalen. Anderen wijzen op Johannes 19:34-35, waar we lezen dat, toen een soldaat een lans stak in Jezus’ zij, er meteen bloed en water uitvloeide. Maar ook deze uitleg gaat niet in op het ‘niet alleen door water’. Bovendien lezen we dat Jezus kwam *door* water en bloed, en niet dat water en bloed *uit* Hem kwamen.

Calvijn zegt in zijn *Commentaar* op 1 Johannes dat hij er niet aan twijfelt dat water en bloed zinspelen op de oude rituelen van de wet die door Christus zijn vervuld. Met water en bloed worden de rituelen die heiligheid en gerechtigheid aanduiden, samengevat. Water wijst op het afwassen van onreinheid en bloed wijst op verzoening. Deze symbolen waren afschaduwingen van wat Christus volmaakt zou doen: ons reinigen en met God verzoenen. Voor zover ik kan nagaan, is de meest gangbare uitleg dat water verwijst naar het water waarin Christus werd gedoopt en dat bloed verwijst naar het bloed dat Hij heeft uitgestort. Het water verwijst dan naar de Jordaan aan het begin van zijn publieke optreden (Joh. 1:29-34), en het bloed naar Golgota aan het einde ervan (Joh. 19:30). Op twee dingen wil ik nog even kort ingaan voordat we ons bezighouden met de woorden tussen haken. Allereerst op de zinsnede ‘niet door het water alleen’ en vervolgens op Calvijns uitleg.

Door nadruk te leggen op het feit dat Jezus gekomen is ‘niet door het water alleen, maar door het water en het bloed’, lijkt het erop dat Johannes zich richt tegen hen die wel erkennen dat Christus op aarde kwam, maar niet dat Hij stierf aan het kruis, omdat, volgens hen, de Zoon van God nu eenmaal niet kan sterven. Tegenover deze gnostieke loochening van het kruis maakt Johannes duidelijk dat Christus als *het Lam* ons verlost (Joh. 1:29,36). En dan komen we toch eigenlijk ook uit bij de uitleg van Calvijn die zegt dat de Geest, het water en het bloed eenstemmig verklaren: geen reiniging (water) zonder bloedstorting (bloed). Het doel van Christus’ komen op aarde, uitgelegd bij zijn doop, was om ons met God te verzoenen door zijn dood.

In vers 9 lezen we: ‘Als we het getuigenis van mensen aannemen, zullen we zeker het getuigenis van God aannemen.’ Met deze woorden is Johannes terug bij het begin van zijn brief, waar hij sprak over de verkondiging van Jezus’ oor- en ooggetuigen. De verkondiging namelijk dat het bloed van de Zoon van God ons reinigt (1:7), dat Hij die trouw en rechtvaardig is, ons vergeeft en reinigt (1:9), dat Jezus Christus, de rechtvaardige, een verzoening is voor onze zonden (2:2). Inderdaad: eeuwig leven in de Zoon alleen. Zijn doop, zijn dood en zijn Geest getuigen ervan en hun getuigenis is eensluidend.

Het is in deze context dat we de bewuste woordgroep tussen haken moeten lezen. Zoals hier op aarde de Geest, het water en het bloed een eenstemmig getuigenis afleggen, zo stemmen in de hemel de Vader, het Woord en de Heilige Geest overeen. Calvijn, die de woordgroep wil handhaven, maakt duidelijk in zijn *Commentaar* dat het hier in 1 Johannes 5:7-8 niet gaat over het wezen van de Drie-eenheid, maar om het drieërlei getuigenis: het is echt waar dat er alleen maar eeuwig leven is in de Zoon; hemel en aarde getuigen unaniem. De vraag is wel waarom in de Franse Geloofsbelijdenis, die door Calvijn was voorbereid, in art. 6 over de Drie-eenheid dan toch naar 1 Johannes 5:7 verwezen wordt, en waarom De Brès in dit spoor die tekst heeft opgenomen in zijn NGB, art. 9. Hierover straks meer. Eerst gaan we na waarom de woorden in de Bijbelvertaling van 1951 tussen haken staan en in de NBV zijn weggelaten.

Tekstkritiek

Onder tekstkritiek verstaan we het zeer kritisch of nauwkeurig kijken naar de oorspronkelijke tekst achter de overgeleverde tekst. Wie bestudeert waar de woorden tussen haken in 1 Johannes vandaan komen, is met tekstkritiek bezig. Wie die woorden uit zijn bijbeltje verwijderd omdat hij het niet eens is met wat de Bijbel zegt, doet aan schriftkritiek. Schriftkritiek spreekt de Bijbel tegen. Tekstkritiek luistert naar de Bijbel. En het eerste dat dan tekstkritisch opvalt, is dat van de vele handschriften waarin 1 Johannes 5 is overgeleverd, er niet één betrouwbaar Grieks handschrift is dat de bewuste woordgroep bevat.

Hoe zijn de bewuste woorden dan, zonder haken, in de Statenvertaling terechtgekomen? Dat heeft te maken met de derde druk van Erasmus’ uitgave van het Griekse Nieuwe Testament in 1522. Erasmus was er zo zeker van dat de woordgroep niet authentiek was, dat hij eens zijn opponent Stunica beloofde de woorden op te nemen als iemand hem één Grieks handschrift kon laten zien waarin de woorden voorkamen. U voelt het al, inderdaad kwam iemand met zo’n codex op de proppen. Hoewel Erasmus ervan overtuigd was dat het ging om een Griekse *vertaling* van een latere versie van de Vulgaat, en niet om een authentiek Grieks handschrift, vond hij dat hij zijn belofte moest houden en nam de woorden op in zijn derde druk. En omdat deze uitgave zich ontwikkelde als de algemeen aanvaarde grondtekst van het Nieuwe Testament, kwamen de woorden in 1637 in de Statenvertaling terecht.

De vraag blijft natuurlijk wel hoe de woorden in latere versies van de *Vulgaat* zijn ingeslopen (sinds 800 AD). En waarom in de Vulgaat-versies tussen 800 en 1590 eerst de aardse en daarna de hemelse getuigen werden genoemd. Het vermoeden is dat de woorden die in de marge van een codex waren bijgeschreven, door een latere kopiist in de tekst zelf zijn opgenomen. In het zinsgedeelte werden de drie getuigen op aarde vergeleken met de drie getuigen in de hemel, waarschijnlijk op grond van Johannes 8:18 en 15:26. Zo werden in de tekst na de aardse drie getuigen de drie hemelse getuigen genoemd: de Vader, het Woord en de Heilige Geest. Na 1590 is toen de volgorde omgedraaid, waarschijnlijk uit eerbied voor de *hemelse* getuigen.

Op grond van al deze overwegingen heeft de Generale Synode van Heemse 1984/5 besloten het besproken zinsgedeelte te verwijderen uit art. 9 van de NGB. De reden ervoor staat in een noot onder aan de bladzijde van ons kerkboek.

NGB art. 9

We zagen eerder dat Calvijn de woorden uit 1 Johannes 5 wel wilde handhaven, maar dat hij het ‘en deze drie zijn één’ niet uitlegde als ‘één in wezen’, maar ‘één in mening’. Voor hem is 1 Johannes 5:7-8 geen bewijs voor de Drie-eenheid. In zijn *Institutie*, boek 1, hoofdstuk 13 over de goddelijke Drie-eenheid wordt deze tekst zelfs niet genoemd. We vroegen al waarom in de Franse Geloofsbelijdenis, die door hem was voorbereid, in art. 6 over de Drie-eenheid dan toch naar 1 Johannes 5:7-8 verwezen wordt. Dit zesde artikel begint zo (in vertaling): ‘Deze heilige Schriften leren ons dat er in het ene en éénvoudige Goddelijke Wezen, wie we hebben beleden, drie Personen zijn: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.’ En achter *deze* passage staat een nummer dat verwijst naar 1 Johannes 5:7. Dit betekent dat deze tekst hier geen bewijsplaats is voor de Drie-eenheid, maar bewijst dat *drie* Personen de ene God zijn. In dezelfde lijn spreekt De Brès in de NGB, art. 9. Door de tekst in dit artikel in zijn geheel uit te schrijven, kwam de nadruk te liggen op de laatste woorden: ‘en deze drie zijn één.’ Maar in de eerste Nederlandse editie van de NGB staan tussen 2 Korintiërs 13:13 en 1 Johannes 5:7-8 de volgende woorden: ‘Ende hier sietmender klaerlicken dry ghenoeemt’ (zie, daar worden er duidelijk drie genoemd). Dan begint het citaat van 1 Johannes met de volgende woorden: ‘Dry zijn daer die tuyghenisse gheven in den hemel ...’ (drie zijn er die een getuigenis geven in de hemel ...). Ook bij De Brès gaat het erom te benadrukken dat *drie* Personen de ene God zijn.

Conclusie: zowel in de eerste Franse als Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt naar 1 Johannes 5:7-8 verwezen, niet om te bewijzen dat God drie-*enig* is, maar dat *drie* Personen de ene God zijn. Uit niets blijkt dat Calvijn en De Brès ‘en deze drie zijn één’ hebben opgevat als ‘één in wezen’.

Hadden we dan toch niet beter de verwijzing naar 1 Johannes 5 kunnen laten staan in de NGB, art. 9 en de HC, vr./antw. 25? De passage bevestigt wat we Schrift met Schrift vergelijkend in de Bijbel vinden: drie Personen zijn de ene God. Bovendien versterken ze de hoofdgedachte dat er één waar getuigenis uitgaat van de Geest, en het water en bloed waar Christus doorheen gekomen is. In de hemel is daar de drievuldige, eenduidige instemming. Toch denk ik dat onze kerken er goed aan gedaan hebben de woorden te verwijderen, omdat in latere edities van de NGB niet meer duidelijk uitkwam dat het ging om de *drie* Personen, en omdat ‘en deze drie zijn één’ niet eenduidig werd uitgelegd. Bovendien, waarom zouden we in de strijd tegen hen die de Godheid van Jezus Christus en van de Heilige Geest loochenen, gebruik maken van een wapen dat onze voorouders in de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis niet eens hebben gekend toen ze opkwamen voor de goddelijke Drie-eenheid?

Zelf zeg ik het zo: als de Vader God is (Jes. 63:16; Ef. 4:6), de Zoon God is (Jes. 9:6; 1 Joh. 5:20!), de Heilige Geest God is (Ps. 51:12,13; Hand. 5:3,4), terwijl er slechts één God is (Deut. 6:4; 1 Kor. 8:4), dan belijden we met Zondag 8 HC dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest de ene, ware en eeuwige God zijn. Drie-eenheid is niet de som van ons tellen (1+1+1), maar heeft alles te maken met goddelijke machtsverheffing (1x1x1).

1 Johannes 5 vandaag

Als we de eerste brief van Johannes in zijn geheel lezen, valt het op hoe het slot betrekking heeft op het begin. We kunnen 1:1 - 2:2 en 5:5-21 zo samenvatten: getuigen van de waarheid - eeuwig leven in Christus. Het bewijs voor onze kennis van deze waarheid ligt in het houden van Gods geboden, speciaal het gebod onze broeders en zusters lief te hebben *zoals* Christus ons heeft liefgehad (vgl. Joh. 15:12). Deze gedachte vinden we in de tweede ring: hoofdstuk 2:3-11 en 4:17 - 5:4. Maar Christus belijden en de boze bestrijden kan alleen door de Geest der waarheid op basis van Christus' verzoening (de derde ring: 2:12-27 en 4:1-16). De drie genoemde ringen omarmen het centrale gedeelte van 1 Johannes, namelijk hoofdstuk 2:28 - 3:24 waar we worden opgeroepen lief te hebben met daad en waarheid.

Wie de brief van Johannes alleen maar uitpluist om te discussiëren over allerlei interessante tekstkritische eigenaardigheden, kan zomaar vergeten waar het in de brief werkelijk om gaat. Het gaat om wat we horen bij het heilig avondmaal. Christus richt ons geloof op zijn volkomen *offer* als de enige grond van ons heil (dit tegenover de gnostieke ontkenning van Christus' kruisdood). Door zijn dood heeft *Hij* de zonde weggenomen (dit tegenover de gnostieke hoogmoed dat je het ook zonder Christus wel redt). Door zijn Heilige Geest schenkt Hij zijn kinderen de schat van het eeuwige leven, en verbindt Hij al die kinderen *onderling* als broers en zussen in ware liefde (dit tegenover het gnostieke neerkijken op hen die nog niet perfect geloven).

De kern is dus: 'Omdat Christus, onze geliefde Heiland, ons eerst zo uitnemend heeft liefgehad, moeten wij ook elkaar liefde bewijzen en dat niet alleen met woorden, maar ook door onze daden.' Dan kunnen we met een gerust hart voor God staan. 'We moeten niet liefhebben met de mond, met woorden, maar waarachtig, met daden. Dan weten we dat we voortkomen uit de waarheid' (3:18-19).

Sterkte bij het bestuderen en toepassen van de boodschap van Gods Boek in Christus van de geschiedenis van zijn verbond.